

‘Rookvrij’ Den Haag nog ver weg

De gemeente Den Haag wil de stad ‘rookvrij’ maken. Feitelijk zijn gemeenten al sinds 2011 verantwoordelijk voor rookpreventie. Dat heeft in Den Haag nauwelijks tot concreet resultaat geleid. De enkele Haagse succesverhalen zijn vooral te danken aan burgers. Dat constateert Onderzoeksredactie Tabak.

Ties Keyzer & Irene Schoenmacker voor Onderzoeksredactie Tabak

Groepjes middelbare scholieren stampen door de smeltende sneeuwlaag het Binnenhof over. In de overdekte passages, beschermt tegen de gure decemberwind, staan rokers ineengedoken bij elkaar: bezoekers, chauffeurs, beveiligers en anderen. Bij de ingangen liggen de stenen op verschillende plekken bezaaid met sigarettenpeuken.

Bij zijn aantreden in oktober 2017 sprak het kabinet Rutte III steun uit voor ‘*de doelstelling om te komen tot de rookvrije generatie*’. De gemeente Den Haag verbond zich, als derde van de grootste gemeenten, ook aan die doelstelling en werd lid van de Alliantie Nederland Rookvrij (ANR). Het Binnenhof, waar deze politieke wil samenkomt, werd in 2017 alleen al via voorlichtingscentrum ProDemos door 96,000 scholieren bezocht. Maar er zijn geen verbodsbordjes te bespeuren. Wel een rookpaal, pal voor de bezoekersingang.

Speeltuinen

Volgens de gemeentelijke Volksgezondheidsnota 2015-2018 rookt zo’n 25% van de Haagse volwassenen, meer dan het landelijke gemiddelde van 23%. Om dat omlaag te krijgen, subsidieert de gemeente jaarlijks enkele stopprogramma’s met een beperkt bereik. Dat is het zo ongeveer. Net als bij de drie andere grote gemeenten staan er mooie ideeën in de nota, maar klinkt in de concrete uitwerking ervan weinig urgentie door.

De gemeente is vooral trots op 528 speeltuinen die sinds kort van een ‘gelieve-niet-roken’ bordje zijn voorzien. Dat was echter geen eigen initiatief maar het resultaat van een lobby die ROC Mondriaan docent Mohamed Taheri in 2013 begon. Hij zag hoe zijn kinderen bij speeltuin Oranjeplein last hadden van de rook en brandende sigarettenpeuken. Hij belde de gemeente. ‘*Die reageerde verbaasd. Ze hadden geen idee dat het gebeurde en zagen ook niet dat zij mogelijke rol hadden bij de oplossing.*’

Een radio-uitzending van ‘De Hagenees spreekt’ waarin hij de wethouder zorg Karsten Klein interviewde, leidde tot een doorbraak. In maart 2014 werd bij speeltuin Oranjeplein het eerste ‘gelieve niet roken’-bordje in de grond geslagen. Drie jaar later was het zover: bij iedere speeltuin staat eenzelfde bordje.

‘*Roken wordt hiermee ontmoedigd, niet verboden*’, legt Taheri uit. Officiële handhaving is er niet, van ouders wordt verwacht dat ze elkaar aanspreken. Volgens Taheri maakt een bordje dat makkelijker: ‘*Een roker staat er vaak niet bij stil, als je iemand dan op een bordje kan wijzen, is de reactie vaak begripvol.*’

Regie

De gang van zaken rond de speeltuinbordjes is typerend. De gemeente neemt zelf geen initiatieven maar haakt er bij aan. Dat terwijl ze al in 2011 door het Rijk is aangewezen tot uitvoerder en regisseur van het lokale preventiebeleid.

Den Haag zegt de pijlen nu te gaan richten op scholen en sportverenigingen. Scholen moeten vanaf 2020 rookvrij zijn, dat is wettelijk bepaald door het rijk. Wanneer we vragen naar het aantal rookvrije sportverenigingen, laat beleidsadviseur Els Kors weten dat bij haar weten zijn twee sportverenigingen uit eigen beweging rookvrij zijn (Den Haag kent alleen al meer dan veertig voetbalclubs). Wij krijgen de vraag de cijfers niet te gebruiken, want vanwege het *'grote enthousiasme'* bij sportverenigingen *'verouderen deze cijfers snel.'*

Ook bij het initiëren van stopprogramma's neemt de gemeente niet zelf het voortouw. Vanaf januari 2018 strijden rokers uit Utrecht en Den Haag onderling in de zogeheten *Wijk Challenge*. Het doel is honderd vooral kwetsbare gezinnen per stad een succesvolle stoppoging te laten ondernemen - een initiatief van maatschappelijk vermogensfonds Fonds Nuts OHRA (FNO) waar Indigo namens de gemeente Den Haag bij is aangehaakt.

Het Binnenhof

Van alle Nederlanders is 53% voor een algeheel rookverbod in de openbare ruimte, terwijl die percentages oplopen naar ongeveer 80% voor plekken waar veel kinderen zijn. Het Binnenhof is zo'n plek. *'Wij kiezen er bewust voor om roken te ontmoedigen, zowel naar bezoekers als naar personeel'*, zegt Eddy Habben Jansen, directeur bij het voorlichtingscentrum ProDemos.

Werknemers die willen roken moeten een blokje om, terwijl leerlingen en docenten voor het bezoek aan de Tweede Kamer naast eten en drinken ook sigaretten en aanstekers in een kluis moeten achterlaten. *'Een signaal vanuit de organisatie,'* aldus Habben Jansen, al gaat helemaal verbieden een stap te ver: *'In de pauze krijgen de bezoekers al hun spullen terug, dan kan ik moeilijk alleen van de rokers het sigaretje achterhouden.'*

Is het, nu de inkt van het regeerakkoord is opgedroogd, een geschikt moment voor de regering om het goede voorbeeld te geven? Staatssecretaris van VWS Paul Blokhuis stelt in een reactie dat een rookvrij Binnenhof de verantwoordelijkheid is van de gebruikers en dat het *'harstikke mooi zou zijn als de gebruikers daartoe besluiten.'* Een eigen rol hierin schuift hij wat verder vooruit. Bij de renovatie van het Binnenhof die voor 2020 gepland staat, belooft Blokhuis met collega staatssecretaris Raymond Knoop van Binnenlandse Zaken te bespreken *'of het rookvrij maken van het Binnenhof een agendapunt kan worden.'*

De gemeente Den Haag sluit zich daarbij aan met de mededeling dat ze samen met VWS de rijksgebouwen *'stap voor stap'* rookvrij gaan maken. Wat de eerste stap is of

wanneer deze wordt gezet, wordt niet genoemd. Els Kors: *'het klinkt wat wrang in deze context, maar het rookvrij maken van Den Haag is een project van de lange adem.'*

KADER: Onderzoeksmethode

Om een helder beeld te krijgen van de precieze invulling die de gemeenten aan het lokale anti-tabaksbeleid geven, hebben we de gezondheidsnota's van de vier grootste en zestien middelgrote gemeenten geanalyseerd. Ook ontvingen de gemeenten een uitgebreide enquête met vragen over concrete maatregelen, subsidies en samenwerkingsverbanden met lokale partijen.

Bij Amsterdam en Utrecht interviewden we de wethouders over hun ervaringen bij de praktische uitvoer van het beleid, in Den Haag en Rotterdam de beleidsadviseurs. Daarnaast gingen we in iedere stad op reportage bij verschillende organisaties en particulieren die aangaven met antirookbeleid bezig te zijn. Ook spraken we uitvoerig met medewerkers van de Alliantie Nederland Rookvrij en toetsten we onze bevindingen bij hoogleraren en specialisten uit het veld.

KADER: Wat halen stopprogramma's uit?

Gemeenten die de leefstijl van hun inwoners willen beïnvloeden, kunnen terecht bij Loket Gezond Leven, dat valt onder het ministerie van Volksgezondheid. Van de tien tabaksprogramma's zijn er bij slechts vier aanwijzingen dat ze een positief effect hebben op het rookgedrag. Een daarvan is Actie Tegengif, een internationale niet-roken wedstrijd gericht op jonge middelbare scholieren, waar ook in Nederland jaarlijks tienduizenden scholieren aan deelnemen. 'Bewezen effectief', leert een eerste blik op Loket Gezond Leven. Maar uit het onderliggende onderzoek blijkt dat het percentage rokers onder deelnemende scholieren al na een jaar nauwelijks meer verschilt van leeftijdsgenoten die niet hebben deelgenomen aan Actie Tegengif.

Zou dit de reden kunnen zijn dat beleidsmakers de nadruk leggen op andere thema's? Het lijkt bij geïnterviewden de heersende gedachte: met gezonde voeding en bewegen valt meer gezondheidswinst te behalen dan met roken. Daar is Arie Dijkstra, hoogleraar Psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen gespecialiseerd in verslavingen, niet van overtuigd: *'De slagingspercentages zijn binnen alle preventiethema's laag, bij overgewicht nog wel lager dan roken.'* Volgens hem gaat het dan ook vooral om een gevoelsmatige winst. *'Rokers hebben pas succes als ze volledig stoppen. Wanneer je iets vaker beweegt of iets gezonder eet, heb je toch al het gevoel dat je vooruit gaat.'*

KADER: Hoe staat het elders?

Van de grootste vier Nederlandse gemeenten zijn Amsterdam, Den Haag en Rotterdam lid van de Alliantie Nederland Rookvrij. Utrecht staat op het punt lid te worden. Amsterdam heeft als enige stad een aparte tabaksnota en zet inmiddels voorzichtig de eerste stappen op het rookvrije pad, maar de plannen staan nog niet bol van de ambities.

Ook bij de middelgrote gemeenten blijft het onderwerp op de plank liggen. Er is geen geld (Almere), of het accent van het beleid ligt op bewegen (Apeldoorn). De gemeente Haarlem vroeg ons het onderzoek uit te stellen tot er concrete resultaten zijn. Andere gemeenten als Eindhoven en Breda hebben geen rookbeleid, of reageerden helemaal niet (Den Bosch, Maastricht, Zwolle). Bovendien heeft het merendeel (15 van de 20 gemeenten) van hen zich nog steeds niet aangesloten bij de Alliantie Nederland Rookvrij.

Overzichtstabel G20 gemeenten

Voor het onderliggende bestand met toelichtingskader, zie Excel bestand mail.

Gemeente	Tabaksnota	Rookbeleid	Alliantie NR op 1-1-2018	% Rokers (18+) in 2016
Amsterdam		Ja, enige urgentie		27%
Rotterdam		Ja, geen urgentie		26%
Den Haag		Ja, geen urgentie		25%
Utrecht		Ja, geen urgentie		23%
Eindhoven		Nee, geen rookbeleid		21%
Tilburg		Ja, geen urgentie		23%
Groningen		Ja, enige urgentie		28%
Almere		Nee, geen rookbeleid		17%
Breda		Nee, geen rookbeleid		20%
Nijmegen		Geen respons		23%
Apeldoorn		Ja, geen urgentie		21%
Haarlem		Geen medewerking		23%
Enschede		Nee, geen rookbeleid		21%
Arnhem		Nee, geen rookbeleid		25%
Amersfoort		Geen medewerking		19%
Zwolle		Geen respons		20%
Leiden		Nee, geen rookbeleid		20%
Zaanstad		Geen respons		24%
s Hertogenbosch		Geen respons		22%
Maastricht		Geen respons		23%